

KS. CZESŁAW KRAKOWIAK

CELEBRACJA LITURGII W DUCHU KATECHIZMU KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO

WSTĘP

Ogłaszając *Katechizm Kościoła Katolickiego* (KKK), w Konstytucji apostołskiej *Fidei depositum* (11 X 1992) papież Jan Paweł II stwierdza, że ma on na celu wierne i uporządkowane przedstawienie nauczania „Pisma świętego, żywej Tradycji w Kościele i autentycznego Urzędu Nauczycielskiego, a także duchowe dziedzictwo Ojców, Doktorów i świętych Kościoła, by umożliwić lepsze poznanie misterium chrześcijańskiego i ożywienie wiary Ludu Bożego”¹

Wszystkie cztery części *Katechizmu* dotyczą jednego „chrześcijańskiego misterium” jako przedmiotu wiary (cz. I), jego głoszenia i celebracji w liturgii (cz. II), podstawy nowego życia w Chrystusie i działania w świecie (cz. III), wreszcie inspiracji modlitwy (cz. IV)² Wzajemny związek między jednym misterium Chrystusa ukazany w czterech częściach *Katechizmu* oraz jego miejsce w życiu Kościoła i każdego chrześcijanina Papież wyraził krótko

Ks. dr CZESŁAW KRAKOWIAK – starszy wykładowca Katedry Teologii Liturgii Instytutu Liturgiczno-Homiletycznego KUL; adres do korespondencji: ul. Bernardyńska 7D/5, 20-109 Lublin; e-mail: krakowiak@futuro.net.pl

¹ J a n P a w e ł I I. *Fidei depositum*. W: *Katechizm Kościoła Katolickiego*. Poznań 1994 s. 7.

² Zob. A. M. T r i a c c a. *Sfondo „liturgico-vitale” del Catechismo della Chiesa Cattolica*. „Notitiae” 29:1993 s. 40; P. J o u n e l. *La liturgie dans le Catéchisme de l'Église Catholique*. „Notitiae” 29:1993 s. 265-284; J. K o p e ć. *Kerygma o liturgii Katechizmu Kościoła Katolickiego*. W: *Wyznawać wiarę dzisiaj. Katecheza dorosłych*. Red. S. Łabendowicz. Sandomierz 1999 s. 25-26; R. P i e r s k a ł a. *Jak świętujemy? KKK cz. II*. W: *Depozyt wiary. Opolska promocja Katechizmu Kościoła Katolickiego*. Red. P. Morciniec. Opole 1996 s. 39-58.

w następujący sposób: „Wyznanie wiary znajduje właściwy kontekst w celebracji kultu. Łaska, owoc sakramentów, jest niezbędnym warunkiem chrześcijańskiego postępowania, podobnie jak udział w liturgii Kościoła, wymaga wiary. Jeśli wiara nie przejawia się w działaniu, jest martwa (por. Jk 2, 14-16) i nie może przynieść owoców życia wiecznego”³ *Katechizm* ukazuje jedność „Bożego misterium i Bożego zamysłu zbawienia” oraz centralne miejsce Jezusa Chrystusa jako Zbawiciela. On przez swoje Misterium Paschalne oraz obecność w Kościele jest „źródłem wiary, wzorem chrześcijańskiego postępowania, nauczycielem naszej modlitwy”⁴

W części II, zatytułowanej „Celebacja misterium chrześcijańskiego”, *Katechizm* odwołuje się głównie do Konstytucji o liturgii *Sacrosanctum Concilium* (KL), ale także do liturgii Kościołów wschodnich i wschodnich Ojców Kościoła. W ten sposób korzysta z całej Tradycji Kościoła, wzbogacając liturgię rzymską o ważne treści właściwe tradycji wschodniej. Drugim ważnym zespołem źródeł *Katechizmu* są wydane po Soborze Watykańskim II księgi liturgiczne, dokumenty dotyczące odnowy liturgii oraz prawodawstwo Kościoła zachodniego (Kodeks Prawa Kanonicznego [KPK]) i wschodnich Kościołów katolickich (Kodeks Kanonów Kościołów Wschodnich [KKKW]). Według słów Papieża *Katechizm* ma być „pewnym i autentycznym punktem odniesienia w nauczaniu nauki katolickiej” i „tekstem wzorcowym dla katechizmów lokalnych”⁵

Na uwagę zasługuje również fakt, że *Katechizm* mówi o celebracji misterium chrześcijańskiego w każdej z czterech części. Jego przyjęcie przez wiarę jest równocześnie wezwaniem do przeżywania go we wspólnocie braterskiej celebrującej liturgię i w modlitwie osobistej (KKK 3). Wiara Kościoła wyznawana w *Credo* celebrowana jest w liturgii, praktykowana w życiu według Bożych przykazań oraz przeżywana w modlitwie (KKK 26). Wyznawanie jednej wiary otrzymanej od Apostołów, celebacja liturgii, przede wszystkim sakramentów, oraz sukcesja apostołska za pośrednictwem sakramentu święceń zapewniają jedność Kościoła pielgrzymującego, stanowiąc równocześnie widzialne znaki komunii (KKK 815). Z celebacją liturgii ścisły związek ma także całe życie moralne chrześcijanina, które *Katechizm* określa „kultem duchowym” W nim wierni składają „ciała swoje na ofiarę żywą, świętą,

³ J a n P a w e ł II. *Fidei depositum* s. 8.

⁴ Tamże.

⁵ Tamże. Zob. S. C z e r w i k. *Liturgia w Katechizmie Kościoła Katolickiego*. „Ateneum Kapłańskie” 124:1995 s. 57-80; Z. W i t. *Kult i modlitwa*. W: *Katechizm Kościoła Katolickiego. Wprowadzenie*. Red. M. Rusecki, E. Pudełko. Lublin 1995 s. 135-147.

Bogu przyjemną” (Rz 12, 1) „w komunii z Ofiarą eucharystyczną” (KKK 2031). Według *Katechizmu* „działanie chrześcijańskie znajduje swój pokarm w liturgii, a zwłaszcza w celebracji sakramentów” (KKK 2047)⁶

Część II *Katechizmu*, dotycząca celebracji misterium chrześcijańskiego, rozpoczyna się od wyjaśnienia, że w liturgii Kościół celebrowuje Misterium Paschalne Chrystusa, głównie w sakramentach (ekonomia sakramentalna – KKK 1066-1134), a następnie wyjaśnia podstawowe pojęcia, stanowiące klucz do zrozumienia sensu celebracji liturgicznych⁷

W jednym artykule nie jest możliwe przedstawienie całej problematyki związanej z celebracją liturgii, która obejmuje sakramenty święte, liturgię uświęcenia czasu (rok liturgiczny i Liturgia Godzin) oraz sakramentalia. Dlatego przedmiot tych rozważań zostanie ograniczony do pewnych uwag natury ogólnej oraz odpowiedzi na następujące pytania: Co Kościół celebrowuje? Kto celebrowuje liturgię? Jak i gdzie celebrowuje się liturgię? (por. KKK 1135).

I. MISTERIUM PASCHALNE CHRYSTUSA PRZEDMIOTEM CELEBRACJI KOŚCIOŁA

Powołując się na Konstytucję o liturgii (5), *Katechizm* stwierdza, że ponieważ Chrystus dokonał dzieła odkupienia i uwielbienia Boga głównie przez swoje Paschalne Misterium, „w liturgii Kościół celebrowuje przede wszystkim Misterium Paschalne” (KKK 1067). Czyni to w tym celu, aby „wierni przeżywali je i świadczyli o nim w świecie” (KKK 1068; por. KL 2). Przez liturgię Chrystus, jako Odkupiciel i Arcykapłan w Kościele, wraz z Kościołem i przez Kościół „kontynuuje dzieło naszego odkupienia” (KKK 1069). W obecnym czasie Kościoła działanie Chrystusa przez sakramenty określa się w Tradycji Wschodu i Zachodu „ekonomią sakramentalną” Polega ona na „udzielaniu (czy rozdzielaniu) owoców Misterium Paschalnego Chrystusa w celebracji liturgii «sakramentalnej» Kościoła” (KKK 1076).

Katechizm mówi najpierw ogólnie o celebracji Misterium Paschalnego w czasie Kościoła (KKK 1077-1134). Dokonuje się ono w liturgii, która jest

⁶ P. Jounel zauważa, że w cz. I *Katechizmu* jest ok. 100 odniesień do liturgii, a w cz. III ok. 40. J o u n e l. *La liturgie dans le Catéchisme* s. 265.

⁷ Zob. C z e r w i k. *Liturgia w Katechizmie* s. 60-65; t e n ż e. *Pojęcie liturgii według dokumentów reformy soborowej i nowego Katechizmu Kościoła Katolickiego*. W: *Misterium liturgii w Katechizmie Kościoła Katolickiego*. Red. J. Kopeć. Opole 1995 s. 18-24.

dziełem całej Trójcy Świętej⁸ Bóg Ojciec jest Źródłem i Celem liturgii (KKK 1077-1083). Wszystko pochodzi od Ojca i do Niego powraca przez Chrystusa w Duchu Świętym. Chrystus urzeczywistnia w liturgii Kościoła przede wszystkim swoje Misterium Paschalne, które zapowiadał w czasie ziemskiego życia w swoim nauczaniu i uprzedzał je przez swoje czyny (KKK 1085; 1115). W liturgii działa uwielbiony Chrystus, który jest zawsze w niej obecny (KKK 1084-1090). *Katechizm* podkreśla, że to Misterium Paschalne Chrystusa „jest celebrowane, a nie powtarzane. Powtarzane są poszczególne celebracje” (KKK 1104). W każdej celebracji mocą Ducha Świętego aktualizuje się jedyne Misterium Chrystusa⁹ Jego działanie zostało przedstawione syntetycznie w następujących słowach: „W tym sakramentalnym udzielaniu misterium Chrystusa Duch Święty działa w taki sam sposób jak w innych czasach ekonomii zbawienia: przygotowuje Kościół na spotkanie z Jego Panem, przypomina i ukazuje Chrystusa wierze zgromadzenia, uobecnia i aktualizuje misterium Chrystusa swoją przekształcającą mocą, a wreszcie jako Duch komunii jednoczy Kościół z życiem i misją Chrystusa” (KKK 1092; por. KKK 1093-1109). Rola Ducha Świętego polega na aktualizowaniu w Kościele misterium Chrystusa (por. KKK 1104-1107).

Nowe akcenty nauki *Katechizmu* o celebracji misterium chrześcijańskiego wyrażają się w tym, że podkreśla on, iż Kościół uobecnia je posługując się różnymi formami. Temu zagadnieniu poświęcony jest cały rozdział pt. „Różnorodność liturgiczna a jedność misterium” (KKK 1200-1209). W liturgii celebrowane jest zawsze jedno misterium, „ale formy jego celebrowania są zróżnicowane” (KKK 1200). Ponieważ bogactwo tego misterium jest niezgłębione, w całej jego pełni nie może wyczerpać go żadna tradycja liturgiczna. Istniejące w Kościele różne obrządki wzajemnie się uzupełniają. *Katechizm* mówi o ich „zdumiewającej komplementarności” (KKK 1201). Ich powstanie, rozwój i trwanie mają ścisły związek z misją Kościoła do różnych narodów i kultur. Zależnie od obszaru geograficznego i kulturowego jedno misterium Chrystusa wyraża się w różnej formie stosownie do miejscowej tradycji i w sposób typowy dla danej kultury (KKK 1202). *Katechizm* odwołuje się tutaj do Konstytucji o liturgii nr 37-40, Konstytucji dogmatycznej o Kościele nr 23 i adhortacji Pawła VI *Evangelii nuntiandi* nr 63-64. Wyliczając istniejące w Kościele obrządki (rzymski, ambrożyński, bizantyjski, aleksandryjski

⁸ C z e r w i k. *Liturgia w Katechizmie* s. 62-63; J o u n e l. *La liturgie dans le Catéchisme* s. 271-272; C z e r w i k. *Pojęcie liturgii* s. 19-20.

⁹ C z e r w i k. *Liturgia w Katechizmie* s. 63-65; J o u n e l. *La liturgie dans le Catéchisme* s. 272-273.

czy koptyjski, syryjski, ormiański, maronicki i chalcedoński, a także obrządki pewnych zakonów), *Katechizm* przywołuje stwierdzenie Konstytucji o liturgii, że Kościół „uważa za równe w prawach i godności prawnie uznane obrządki i że chce je na przyszłość zachować i zapewnić im wszelki rozwój” (KKK 1203; por. KL 4). Praktyczną realizacją tej zasady jest powoływanie się *Katechizmu* na tradycje liturgiczne Kościołów wschodnich: 19 cytatów z liturgii bizantyjskiej i 3 z liturgii syryjskiej. Wyraża się to również w tym, że zwłaszcza w zagadnieniach dotyczących liturgii sakramentów *Katechizm* odwołuje się do norm prawnych tych Kościołów, zawartych w Kodeksie Kanonów Kościołów Wschodnich. W rozdziałach o sakramentach bierzmowania i małżeństwa znajdujemy wyraźnie odniesie do tradycji Wschodu i Zachodu (zob. KKK 1290-1292, 1300, 1312, 1623, 1633-1636). W konsekwencji takiej redakcji *Katechizmu* celebracja misterium chrześcijańskiego została przedstawiona nie tylko na podstawie liturgii Kościoła łacińskiego, ale także liturgii Kościołów wschodnich, które razem tworzą jeden Kościół katolicki.

W *Katechizmie* dostrzegamy w wyraźny sposób dowartościowanie nie tylko istniejących już w Kościele obrządków, ale także postulat, aby „celebracja liturgii odpowiadała charakterowi i kulturze różnych narodów” (KKK 1204). Odwołując się do nr 53 adhortacji *Catechesi tradendae* Jana Pawła II, *Katechizm* postuluje, aby jedno misterium Chrystusa było „głoszone, celebrowane i przeżywane we wszystkich kulturach tak, by nie niszczyło tych kultur, lecz służyło ich odkupieniu i dopełnieniu” (KKK 1204). Zasada ta prowadzić będzie do konkretnych implikacji w przygotowywaniu tekstów i obrzędów liturgicznych, zwłaszcza w krajach nie należących do kręgu kultury europejskiej. Celebracja liturgii dostosowana do kultury danego narodu nie może się jednak od niej uzależniać. Nie tylko kultura danego narodu czy regionu oddziałuje na liturgię, ale także „sama liturgia rodzi i formuje kultury” (KKK 1207). W procesie „adaptacji kulturowej” zawsze należy kierować się troską o to, aby w tej różnorodności zachować jedność wiary i wspólnotę hierarchiczną. Odnosi się to zwłaszcza do znaków sakramentalnych otrzymanych przez Kościół od Chrystusa. W tym kontekście *Katechizm* cytuje nr 16 listu Jana Pawła II *Vicesimus quintus annus*, w którym Papież zaznacza, że w liturgii, głównie sakramentów, są pewne części niezmiennie, pochodzące z ustanowienia Bożego, których Kościół jest stróżem, oraz części podlegające zmianom. Te zaś Kościół nie tylko może, ale także „czasem powinien dostosowywać do kultury narodów aktualnie ewangelizowanych” (KKK 1205; por. 1125). W cytowanym liście Papież zwraca jednocześnie uwagę, że różnorodność form celebracji liturgii, będąc „źródłem wzbogacenia” może także prowadzić do „napięć, wzajemnego niezrozumienia, a nawet schizmy” (KKK

1206). Aby temu zapobiec, należy zachować wierność Tradycji apostołskiej w komunii wiary i sakramentów otrzymanych od Apostołów. Tylko w ten sposób możliwe jest zachowanie jedności „w wielości form tradycji liturgicznych” (KKK 1209).

II. SPRAWOWANIE, ODPRAWIANIE CZY CELEBRACJA LITURGII?

Według *Słownika języka polskiego* słowo „celebra” oznacza „uroczyste odprawianie nabożeństwa, obrzędu; nabożeństwo odprawiane szczególnie uroczyście”; „celebracja” to „zachowanie (się), wykonywanie czegoś szczególnie uroczyście, z namaszczeniem” „Celebrować” znaczy „odprawiać nabożeństwo, obrzęd, zwłaszcza uroczyście”¹⁰ Ks. S. Czerwik podkreśla, że „celebracja” oznacza „społeczne i publiczne działanie, nacechowane świąteczną atmosferą, która kontrastuje z nastrojem dni powszednich” W łacińskim terminie *celebrare* dostrzega także jego wymiar społeczny, który łączy z takimi określeniami jak *congregare*, *in unum convenire*, oraz powtarzalność działania, na które wskazują słowa *recurrere* i *recolere*. Prawdziwa celebracja posiada ponadto charakter radosny, który z kolei wyrażają słowa *praedicare* i *exsultare*¹¹

Przytoczone wyjaśnienia wskazują, że tak czasownik „celebrować”, jak i rzeczownik „celebracja” najlepiej odpowiadają i określają misterium liturgii jako uroczyste uobecnianie w Kościele przez słowa i znaki paschalnego misterium Chrystusa. Liturgia, ze swej natury, winna być więc uroczyście celebrowana, aby już przez to wskazać jej szczególne znaczenie w Kościele i w życiu poszczególnych wiernych. Celebracyjny, czyli uroczysty, charakter liturgii najwyraźniej widoczny jest wtedy, gdy uczestniczy w niej wspólnota wiernych. Dlatego Konstytucja o liturgii (nr 27) poleca, aby obrzędy z natury swej wymagające wspólnej celebracji (*celebrationem communem*) miały pierwszeństwo przed celebracjami indywidualnymi i niejako prywatnymi

¹⁰ *Słownik języka polskiego*. Red. M. Szymczak. T. 1. Warszawa 1978 s. 235-236; zob. H. S ł o t w i ń s k a. „Katechizm Kościoła Katolickiego” o celebracjach. W: *Celebracje w katechezie*. Red. S. Kulpaczyński. Lublin 1999 s. 171-208.

¹¹ S. C z e r w i k. *Ku polskiej terminologii w przekładach łacińskich dokumentów i ksiąg liturgicznych*. W: *Diligis me? Pasce*. Red. S. Czerwik, M. Mierzwa. Sandomierz 1999 s. 323; zob. R. P i e r s k a ł a. *Ars celebrandi w odnowionej liturgii*. W: *Kultura i sztuka w służbie Eucharystii*. Red. R. Pierskała, R. Pośpiech. Opole 1997 s. 93-94.

(*celebrationi singulari et quasi privatae*). W niektórych jednak przypadkach, gdy w liturgii uczestniczą tylko dwie osoby (np. pojednanie jednego penitenta; Msza święta z ministrantem, a nawet bez jego udziału – *celebratio sine ministro* – OWMR 209) lub nawet pojedynczy wierny (indywidualna modlitwa, np. Jutrznia lub Nieszpory) należy mówić o celebracji ze względu na to, że „czynności liturgiczne nie są czynnościami prywatnymi, lecz kultem Kościoła [...] dlatego należą do całego Ciała Kościoła” (KL 26). Ponadto sama struktura celebracji pozostaje wtedy taka sama jak w celebracji wspólnotowej¹²

Według Konstytucji o liturgii „każdy obchód liturgiczny (*omnis liturgica celebratio*), jako dzieło Chrystusa-Kapłana i jego Ciała, czyli Kościoła, jest czynnością w najwyższym stopniu świętą (*actio sacra*), a żadna inna czynność Kościoła nie dorównuje jej skuteczności z tego samego tytułu i w tym samym stopniu” (KL 7).

W polskich wydaniach dokumentów soborowych i posoborowych łac. *celebratio* tłumaczono dotąd przez „sprawowanie” lub „odprawianie”. Dopiero w *Katechizmie* stosuje się termin „celebracja” tak odnośnie do całego misterium chrześcijańskiego (część II), jak liturgii poszczególnych sakramentów i sakramentaliów, liturgii uświęcenia czasu, a nawet form pobożności ludowej. Nie do końca jednak konsekwentnie. W przypadku dwóch sakramentów posłużono się dawną terminologią. Celebrację sakramentu pokuty i pojednania określono jako „Sprawowanie sakramentu pokuty” (KKK 1480-1484). Natomiast przy sakramencie namaszczenia chorych jest mowa o udzielaniu tego sakramentu (KKK 1517-1519)¹³

Stosując się do terminologii używanej w *Katechizmie*, należy obecnie odejść od używania takich określeń jak „odprawianie” Mszy świętej lub Nieszporów, pogrzebu itp., lecz należy zawsze mówić o celebracji Mszy świętej, liturgii sakramentów świętych, roku kościelnego, Liturgii Godzin itd. Takim językiem powinni posługiwać się najpierw wszyscy odpowiedzialni za formację religijną wiernych oraz przebieg celebracji liturgicznych (księża, katecheci, przewodniczący liturgii). Jeśli zasada ta będzie powszechnie i stale stosowana, zwłaszcza w katechezie, przepowiadaniu w czasie liturgii oraz

¹² Zob. Cz. K r a k o w i a k. *Zgromadzenie liturgiczne jako podmiot celebracji*. „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 42:1989 s. 175-177; S. S z c z e p a n i e c. *Liturgię celebryje cała wspólnota (1)*. „Liturgia Sacra” 2:1996 nr 1-2 s. 71-78; t e n ż e. *Liturgię celebryje cała wspólnota (2)*. „Liturgia Sacra” 2:1996 nr 3-4 s. 63-74.

¹³ W tekście włoskim np. jest odpowiednio: „La celebrazione del sacramento della penitenza” i „Come si celebra questo sacramento?”

w ogłoszeniach podawanych wiernym, z czasem termin „celebracja” przyjmie się także wśród wiernych świeckich.

Do upowszechnienia się terminu „celebracja” może także w dużym stopniu przyczynić się sam sposób wykonywania świętych obrzędów przez przewodniczących liturgii i posługujących, a nawet wszystkich jej uczestników. Liturgia wymaga nie tylko tego, aby ją celebrować poprawnie, tzn. zgodne z wolą Kościoła i według zatwierdzonych ksiąg liturgicznych, ale rzeczywiście czynić to pięknie, godnie i uroczyście.

III. KTO JEST CELEBRANSEM?

Z terminem „celebracja” ściśle związany jest termin „celebrans”. Dotąd jeszcze powszechnie określa się nim przede wszystkim kapłana, który przewodniczy akcji liturgicznej. Rzadziej odnosi się go do Jezusa Chrystusa jako głównego działającego w liturgii. *Katechizm* mówi o dwóch różnych „celebransach” liturgii: „celebransach liturgii niebieskiej” (KKK 1137-1138) i „celebransach liturgii sakramentalnej” (KKK 1140-1444). Najpierw jednak *Katechizm* stwierdza, że „liturgia jest «czynnością» całego Chrystusa (*Christus totus*)” (KKK 1136), czyli Chrystusa i Jego Kościoła (KKK 1071). „W celebracji liturgicznej Kościół jest sługą na obraz swojego Pana, jedyne «Liturga» [por. Hbr 8, 2. 6], uczestnicząc w Jego kapłaństwie (kult), które ma charakter prorocki (głoszenie słowa) i królewski (służba miłości)” (KKK 1070). W tym kontekście *Katechizm* cytuje określenie liturgii zawarte w Konstytucji o liturgii (nr 7). W rozdziale o Eucharystii *Katechizm*, mówiąc o celebracji, która jest dziełem całego zgromadzenia, zaznacza, że na jego czele „stoi Chrystus, główny celebrans Eucharystii [...] On niewidzialnie przewodniczy całej celebracji eucharystycznej” (KKK 1348). Chrystusa w czasie tej celebracji reprezentuje biskup lub prezbiter, który działa *in persona Christi Capitis*, przewodnicząc zgromadzeniu (KKK 1348). Przewodniczyć Eucharystii i konsekrować chleb i wino mogą jedynie „kapłani ważnie wyświęceni” (KKK 1411).

Wśród „celebransów liturgii niebieskiej”, według *Katechizmu*, jest najpierw Pan Bóg, którego ukazuje wizja Izajasza (Iz 6, 1) oraz Apokalipsa (Ap 4, 2). Jest nim także Chrystus jako Baranek (Ap 5, 6; J 1, 19), ukrzyżowany i zmartwychwstały oraz Najwyższy Kapłan, ale także Duch Święty, którego Ap 22, 1 przedstawia jako „rzekę wody życia wypływającą z tronu Boga i Baranka”. Z Chrystusem zjednoczone są także „Moce niebieskie” (por. Ap

4-5; Iz 6, 2-3), Matka Boża, „słudzy starego i nowego Przymierza” i cała rzesza zbawionych (KKK 1137)¹⁴

Konkretną liturgię celebrować zawsze „cała wspólnota, Ciało Chrystusa zjednoczone ze swoją Głową” (KKK 1140). Tworzy ją zgromadzenie liturgiczne będące wspólnotą ochrzczonych, w której jedni wybrani i konsekrowani przez sakrament święceń (hierarchia) działają „w osobie Chrystusa-Głowy (*in persona Christi Capitis*)¹⁵), służąc wszystkim członkom Kościoła (KKK 1142; por. DK 2; 15), inni zaś na mocy uczestnictwa w kapłaństwie wspólnym spełniają przysługujące im „szczególne posługi” (KKK 1142; por. KL 28). Odnosi się to zwłaszcza do celebracji sakramentów, w której całe zgromadzenie jest „liturgiem”, każdy według swojej funkcji, ale w „jedności Ducha, który działa we wszystkich” (KKK 1144).

Chrystus działa w liturgii, zwłaszcza w liturgii sakramentów, przez szafarzy (*ministri*) swojego Kościoła (KKK 1115). Kościół określany jest przez *Katechizm* wiernym „szafarzem” misterii Bożych, do którego należy dokładne określenie liczby sakramentów oraz sposobu ich udzielania (KKK 1117). Dlatego *Katechizm* stwierdza, że sakramenty są „sakramentami Kościoła” w podwójnym znaczeniu: są sakramentami „przez Kościół” – w tym sensie, że jest on sakramentem działania Chrystusa mocą udzielonego mu Ducha Świętego, oraz są sakramentami „dla Kościoła” – gdyż budują go jako wspólnotę (*communio*) z całą Trójcą Świętą (KKK 1118). Odwołując się do Konstytucji dogmatycznej o Kościele (nr 11), *Katechizm* przypomina, że w celebracji sakramentów Kościół zjednoczony jest z Chrystusem – swoją Głową i zawsze działa jako „wspólnota kapłańska organicznie ukształtowana”. W Kościele na mocy chrztu i bierzmowania wszyscy wierni jako kapłański lud Boży zdolni są do celebracji liturgii. Jednakże jedynie ci, którzy otrzymali sakrament święceń, działają w nim „w imię Chrystusa”, karmiąc Kościół słowem i łaską Bożą (KKK 1119). Kapłaństwo urzędowe ma na celu służbę kapłaństwu chrzcielnemu całego ludu Bożego (KKK 1120, 1268, 1546). Według *Katechizmu* jest ono „jednym ze środków, przez które Chrystus nieustannie buduje i prowadzi swój Kościół” (KKK 1547). Dzięki otrzymanemu w czasie święceń Duchowi Świętemu uczestnicy kapłaństwa hierarchicznego (*ministri ordinati*) działają w imieniu Chrystusa i w Jego Osobie (*in persona Christi*). Stanowią oni „więź sakramentalną, która łączy czynność liturgiczną

¹⁴ C z e r w i k. *Pojęcie liturgii* s. 23.

¹⁵ Na temat tłumaczenia na język polski tego pojęcia zob. C z e r w i k. *Ku polskiej terminologii* s. 325. Autor proponuje przekładać wyrażenie *in persona Christi* jako „w utożsamieniu z Chrystusem” lub „w tożsamości z Chrystusem”

z tym, co powiedział i czynił Chrystus – źródło i fundament sakramentów” (KKK 1120). Formuła *in persona Christi* oznacza, że w posługiwaniu kościelnym wyświęconego szafarza obecny jest sam Chrystus „jako Głowa swojego Ciała, jako Pasterz swojej trzody, Arcykapłan odkupieńczej ofiary, nauczyciel Prawdy” (KKK 1548; por. KL 33; KK 10; 28; DB 11, DK 2 i 6)¹⁶

Przy omawianiu celebracji poszczególnych sakramentów *Katechizm* używa także terminu „szafarz” w tradycyjnym rozumieniu tego słowa, odwołując się zwykle do przepisów prawa kanonicznego. Odnośnie do niektórych sakramentów w *Corrigenda* do *Katechizmu* wprowadzono pewne zmiany¹⁷ Przy chrzcie dokonano jedynie korekty redakcyjnej numeru 1256. Poważniejsze zmiany zauważamy w numerach 1313 i 1314, dotyczących szafarza bierzmowania. Sformułowanie: „biskup może z ważnych powodów udzielić kapłanowi pozwolenia na udzielenie tego sakramentu”, zastąpiono przez: „biskup – w razie konieczności – może dać kapłanowi [powinno być: prezbiterowi!] pozwolenie na udzielanie tego sakramentu” Opuszczono zupełnie słowa: „ze względu na znaczenie bierzmowania” Następna zmiana dotyczy udzielania bierzmowania w niebezpieczeństwie śmierci. Zamiast: „każdy kapłan [znów powinno być: prezbiter] powinien udzielić bierzmowania” wprowadzono poprawkę: „może udzielić bierzmowania” (KKK 1314).

Szafarzami sakramentu pokuty i pojednania (KKK 1461-1467, 1495) oraz sakramentu namaszczenia chorych (KKK 1516; 1530) są jedynie kapłani, czyli biskupi i prezbiterzy. Ponieważ od początków istnienia Kościoła kierowanie „karnością pokutną” należy do biskupa (por. KK 26), prezbiterzy mogą wypełniać posługę pojednania jedynie jako jego współpracownicy, otrzymując od niego „misję” Prezbiterzy mogą ją otrzymać także od swojego przełożonego zakonnego lub bezpośrednio od papieża (KKK 1463; KPK kan. 844, 967-969, 972; KKKW kan. 7222 § 3-4). Rozgrzeszenia z niektórych grzechów mogą udzielać tylko prezbiterzy upoważnieni przez papieża lub biskupa (KKK 1463; KPK kan. 1313, 1354-1357; KKKW kan. 1431, 1434, 1420). Jedynie w niebezpieczeństwie śmierci „każdy kapłan, nawet pozbawiony prawa spowiadania, może rozgrzeszyć z każdego grzechu i z każdej ekskomuniki” (KKK 1463; KPK kan. 976; KKKW kan. 725).

Szafarzami trzech stopni sakramentu święceń są jedynie „biskupi ważnie wyświęceni, to znaczy włączeni w sukcesję apostołską” (KKK 1576, 1600).

¹⁶ C z e r w i k. *Pojęcie liturgii* s. 24-25.

¹⁷ *Katechizm Kościoła Katolickiego. Corrigenda (Poprawki naniesione przez Kongregację Nauki Wiary)*. Poznań 1998.

Oдноśnie do celebracji sakramentu małżeństwa dokonano gruntownej zmiany numeru 1623:

KKK:

W Kościele łacińskim uważa się za zwyczaj, że sami małżonkowie jako szafarze łaski Chrystusa udzielają sobie nawzajem sakramentu małżeństwa, wypowiadając wobec Kościoła swoją zgodę. W liturgiach wschodnich szafarzem sakramentu (nazywanego „ukoronowaniem”) jest prezbiter lub biskup, który po przyjęciu wzajemnej zgody małżonków koronuje męża i żonę na znak przymierza małżeńskiego.

KKK Corrigenda:

Według tradycji łacińskiej sami małżonkowie jako szafarze łaski Chrystusa udzielają sobie nawzajem sakramentu małżeństwa, wypowiadając wobec Kościoła swoją zgodę. W tradycjach Kościołów wschodnich kapłani (prezbiterzy) lub biskupi, którzy przewodniczą ceremonii, są świadkami wzajemnej zgody małżonków, ale ich błogosławieństwo jest konieczne także dla ważności sakramentu (por. KKKW kan. 817; 828).

Szafarzami błogosławieństw są zarówno świeccy na mocy kapłaństwa wspólnego (por. KL 79; KPK kan. 1168), jak i wyświęceni do posługi, czyli biskupi, prezbiterzy i diakoni (KKK 1669)¹⁸ Dla tych ostatnich zastrzeżone są te błogosławieństwa, które „bardziej dotyczą życia eklezjalnego i sakramentalnego” (tamże).

W świetle *Katechizmu* termin „celebrans” nie odnosi się jedynie do kapłana (biskupa i prezbitera) i diakona, którzy przewodniczą celebracjom liturgicznym. Celebransem jest bowiem *Christus totus* (w niebie i na ziemi), którego widzialnym znakiem jest całe zgromadzenie ludu Bożego; przewodniczą mu w imieniu Chrystusa jako Głowy Kościoła ci, którzy zostali do Niego upodobnieni (*configurati*) na mocy sakramentu święceń. W zgromadzeniu liturgicznym, wypełniając posługę właściwą otrzymanym święceniom, są oni żywą „ikoną” Chrystusa Kapłana (KKK 1142). Ich zadanie polega na gromadzeniu wiernych i przewodniczeniu czynnościom liturgicznym w tym świętym zgromadzeniu, w którym wszyscy celebrują stosownie do pełnionych funkcji. W świetle zatem *Katechizmu* terminu „celebrans” nie można używać jedynie na oznaczenie kapłana celebrującego, którego należy określać „przewodniczącym zgromadzenia liturgicznego” Termin „celebrans” odnosi się do całego zgromadzenia wiernych i każdego jej członka¹⁹ Ks. S. Czerwik zwraca uwagę, że takie rozumienie terminu „celebrans” jest „krokiem naprzód nawet w stosunku do OWMR, gdzie spotykamy sformułowanie «celebrans» na oznaczenie kapłana (*sacerdos*) przewodniczącego celebracji” (por. nr 14, 42, 47,

¹⁸ Por. *Obrzędy błogosławieństw*. Katowice 1994 nr 16; 18.

¹⁹ C z e r w i k. *Ku polskiej terminologii* s. 324.

78, 248, 271, 299). Stosowanie się do terminologii zawartej w *Katechizmie* będzie, jego zdaniem, odejściem od „klerykalizacji” terminu „celebrans”²⁰

Należy ponadto zaznaczyć, że w pewnych okolicznościach zgromadzeniu liturgicznemu, które całe jest podmiotem liturgii, może przewodniczyć także osoba świecka, posiadająca odpowiednie przymioty i przygotowanie oraz upoważnienie właściwej władzy kościelnej (KKK 903; por. KPK kan. 230 § 3). Dokumenty Kościoła i odpowiednie księgi liturgiczne wymieniają szczegółowo przypadki, w których świeccy mogą przewodniczyć celebracjom liturgicznym. Przykładowo można wyliczyć następujące: przewodniczenie liturgii słowa Bożego (KL 35 pkt 4)²¹, celebracjom pokutnym²² liturgii pogrzebu²³ i Liturgii Godzin²⁴; asystowanie jako świadek kwalifikowany przy zawieraniu małżeństwa²⁵; przewodniczenie w czasie celebracji niektórych błogosławieństw²⁶ Szerzej na ten temat mówi Instrukcja *Ecclesiae de mysterio* z 15 VIII 1997²⁷

Treść terminów „celebracja” i „celebrans” oraz „podmiot celebracji” czynności liturgicznych w duchu *Katechizmu* powinni przyswoić sobie najpierw duszpasterze. Oni także wraz z katechetami mają do takiego rozumienia liturgii wychowywać wiernych w czasie katechezy i innych form posługiwania duszpasterskiego, a następnie tak liturgię celebrować, aby była rzeczywiście dziełem wszystkich uczestników i aby przez to ukazywał się Kościół jako hierarchicznie uporządkowana kapłańska wspólnota ludu Bożego. Praktyczną konsekwencją takiego rozumienia celebracji będzie zmiana języka, wyrażająca się w tym, że nie będzie się mówić o Mszy świętej „dla” pewnej kategorii osób, np. dla dzieci, dla młodzieży, dla chorych, lecz „z” dziećmi, młodzieżą, chorymi itp.

²⁰ C z e r w i k. *Pojęcie liturgii* s. 24-25.

²¹ Instrukcja *Inter oecumenici* nr 36.

²² *Obrzędy pokuty*. Katowice 1988 nr 36.

²³ *Obrzędy pogrzebu*. Katowice 1991 nr 19.

²⁴ OWLG 26-27.

²⁵ *Obrzędy małżeństwa*. Katowice 1996 nr 25.

²⁶ *Obrzędy błogosławieństw*. Katowice 1994 nr 18d.

²⁷ „Notitiae” 34:1998 s. 9-42; zob. Cz. K r a k o w i a k. *Posługiwanie duchownych i świeckich w Kościele*. W: *W służbie wartościom*. Red. R. Kamiński i in. Kielce 1999 s. 279-288.

IV LITURGIĘ CELEBRUJE SIĘ PRZEZ ZNAKI, SYMBOLE, SŁOWA I CZYNNOŚCI

Z samej definicji liturgii wynika, że do jej istoty należy to, iż celebrowanie misterium zbawienia i kultu Boga dokonuje się przez znaki widzialne (*signa sensibilia* – KL 7)²⁸ *Katechizm* stwierdza krótko: „Celebrowanie sakramentalne składa się ze znaków i symboli” (KKK 1145)²⁹ Na pierwszym miejscu *Katechizm* podaje antropologiczne i kosmiczne uzasadnienie stosowania znaków w liturgii. Odpowiada to cielesno-duchowej oraz społecznej naturze człowieka. Jedynie za pośrednictwem znaków i symboli materialnych człowiek może wyrazić i zrozumieć „rzeczywistości duchowe” (KKK 1146). Podobnie jak w życiu społecznym człowiek kontaktuje się z innymi ludźmi za pomocą języka, gestów i czynności, tak też przy ich pomocy nawiązuje kontakt z Bogiem. Przykładowo odwołuje się *Katechizm* do następujących znaków i symboli życia społecznego: „obmycie i namaszczenie, łamanie chleba i picie z tego samego kielicha” (KKK 1148). Ta rzeczywistość zmysłowa i stworzona może stać się miejscem uświęcającego działania Boga i „działania ludzi oddających cześć Bogu” (KKK 1148). *Katechizm* uzasadnia stosowanie znaków i symboli w liturgii także „Boską pedagogią zbawienia”, która została zapoczątkowana przez dzieło stworzenia, zakorzeniona jest w kulturze ludzkiej i wydarzeniach Starego Przymierza, w całej swojej pełni objawiła się „w osobie i dziele Chrystusa” (KKK 1145). Bóg przemawia do człowieka najpierw za pośrednictwem widzialnego stworzenia. Cały kosmos jest pełen śladów Stwórcy (por. Mdr 13, 1; Rz 1, 19-20; Dz 14, 17). „Światło i ciemność, wiatr i ogień, woda i ziemia, drzewo i owoce mówią o Bogu, symbolizują Jego wielkość, a zarazem bliskość” (KKK 1147). Za pomocą znaków i symboli wyraża się niewidzialną i niedostępną w inny sposób zbawczą rzeczywistość. Następnym etapem Boskiej pedagogii zbawienia były „znaki Przymierza” w dziejach narodu wybranego (aspekt biblijny) jako „symbole wielkich dzieł Boga dla swojego ludu” Spośród licznych „znaków liturgicznych” istniejących w Starym Przymierzu *Katechizm* wymienia „obrzezanie, namaszczenie i konsekrowanie królów oraz kapłanów, wkładanie rąk, ofiary, a przede wszystkim Paschę” (KKK 1150). Znaki te Kościół interpretuje jako zapowiedź sakramentów Nowego Przymierza. Kolejnym uzasadnieniem stosowania znaków w liturgii, które przywołuje *Katechizm*, jest odwo-

²⁸ Zob. J. S t e f a n s k i. *Liturgia dla każdego*. Gniezno 1995 s. 14-19.

²⁹ Zob. C z e r w i k. *Pojęcie liturgii* s. 25-28; S ł o t w i Ń s k a. „*Katechizm Kościoła Katolickiego*” w *celebrowaniach* s. 173-175.

łanie się do postępowania samego Chrystusa. Aby ukazać tajemnice Królestwa Bożego, Chrystus często posługiwał się znakami świata stworzonego i symbolicznymi gestami, przez które także potwierdzał treść swojego przepowiadania. Jednocześnie ważnym wydarzeniem i znakiem Starego Przymierza (*exodus*, Pascha) nadał całkiem nowe znaczenie, „ponieważ On sam jest sensem tych wszystkich znaków” (KKK 1151).

Przez znaki i symbole liturgiczne człowiek doświadcza uświęcającego działania Boga w liturgii. Dzięki nim i czynnościom liturgicznym możliwy jest zbawczy dialog między niewidzialnym Bogiem i człowiekiem we wspólnocie Kościoła. Dotyczy to zwłaszcza celebracji sakramentów świętych, w których spotkanie „dzieci Bożych z Ojcem w Chrystusie i Duchu Świętym” wyraża się jako dialog przez czynności i słowa” (KKK 1153; por. 1146-1152). Uzasadniając stosowanie znaków w liturgii, *Katechizm* stwierdza, że Kościół „przyjmuje, integruje i uświęca elementy stworzenia i kultury ludzkiej, nadając im godność znaków łaski, nowego stworzenia w Jezusie Chrystusie” (KKK 1149). Odnosi się to głównie do znaków sakramentalnych, przez które w Kościele dokonuje się uświęcenie człowieka i oddaje się kult Bogu (por. KL 59). Znaki sakramentalne mają także pewne elementy zaczerpnięte „z kosmosu i życia społecznego, ale oczyszczają je i integrują” (KKK 1152). Jako znaki zbawienia nie tylko wypełniają typy i figury Starego Przymierza, ale także „oznaczają i urzeczywistniają zbawienie dokonane przez Chrystusa; zapowiadają oraz uprzedzają chwałę nieba” (KKK 1152). W takim ujęciu sakramentu jako znaku widoczna jest jego teologia jako znaku przypominającego, oznajmującego oraz proroczego lub eschatologicznego. Brakujące tutaj podkreślenie jego waloru zobowiązującego znajdzie się nieco dalej, gdy celebrację sakramentów *Katechizm* określi jako „spotkanie dzieci Bożych z Ojcem w Chrystusie i Duchu Świętym”, mające formę dialogu „przez czynności i słowa” (KKK 1153). Dzięki głoszonemu słowu, które towarzyszy liturgii sakramentu, następuje odpowiedź wiary i jej ożywienie, które z kolei prowadzi do działania, czyli odpowiedniej postawy moralnej, wynikającej z przyjętego sakramentu. W każdej celebracji liturgicznej, z którą związane jest głoszenie słowa Bożego, należy zawsze widzieć „bezinteresowną inicjatywę Boga, a zarazem odpowiedź wiary Jego ludu” (KKK 1153). Stwierdzając, że liturgia słowa stanowi integralną część celebracji sakramentalnej, *Katechizm* zwraca uwagę na konieczność dowartościowania znaków słowa Bożego przez odpowiedni wygląd księgi (lekcjonarza lub ewangeliarza) i okazywanie jej czci – wnoszenie jej na liturgię w procesji, której towarzyszy światło i kadzidło; odpowiednie miejsce głoszenia słowa (ambona); „wyraźne i zrozumiałe czytanie”; homilię, będącą przedłużeniem głoszenia słowa Bożego, oraz

odpowiedzi na nie wiernych przez aklamacje, psalmy, litanie i wyznane wiary (KKK 1154).

Oprócz słów i czynności ważną funkcję w celebracji liturgii spełniają również śpiew i muzyka oraz święte obrazy (KKK 1156-1162). Stanowią one nie tylko jeden z ważnych elementów widzialnej celebracji, lecz także „są integralną częścią uroczystej liturgii” (KKK 1156; por. KL 112). *Katechizm* odwołuje się do tradycji Starego Testamentu, w której śpiew z towarzyszeniem instrumentów muzycznych był ściśle związany z celebracjami liturgicznymi. Tradycja ta kontynuowana jest i rozwijana w Kościele. Powołując się na Konstytucję o liturgii (nr 112), *Katechizm* mówi, że śpiew i muzyka tym bardziej spełniają funkcję znaków, „im ściślej wiążą się z czynnością liturgiczną” Jednocześnie przypomina o trzech kryteriach, jakie winny spełniać śpiew i muzyka: „pełne wyrazu piękno modlitwy, jednomyślne uczestniczenie zgromadzenia w przewidzianych momentach i uroczysty charakter celebracji” (KKK 1157). Wykonywane w ten sposób śpiew i muzyka pospołu ze słowami i czynnościami liturgicznymi oddają chwałę Bogu i uświęcają wiernych. Przytoczenie słów św. Augustyna: „Kto śpiewa, ten dwa razy się modli”³⁰, podkreśla jeszcze bardziej znaczenie śpiewu i muzyki w liturgii (KKK 1156). *Katechizm* zwraca również uwagę, aby troszczyć się o harmonię między wszystkimi znakami stosowanymi w liturgii (słowa i czynności, śpiew i muzyka), uwzględniając „bogactwo kulturowe” Kościoła lokalnego. W liturgii jest także miejsce na śpiew ludowy, jeśli tylko teksty odpowiadają i zgadzają się z nauką Kościoła (KKK 1158).

Innym rodzajem znaków występujących w celebracji liturgicznej są obrazy, za których pomocą ikonografia chrześcijańska przedstawia treści Dobrej Nowiny wyrażone w formie słownej. „Obraz i słowo wyjaśniają się wzajemnie” (KKK 1160). „Wszystkie znaki celebracji liturgicznej odnoszą się do Chrystusa; dotyczy to także świętych obrazów Matki Bożej i świętych. Oznaczają one bowiem Chrystusa, który został w nich uwielbiony. Ukazują «mnóstwo świadków» (Hbr 12, 1), którzy nadal uczestniczą w zbawieniu świata i z którymi jesteśmy zjednoczeni, zwłaszcza podczas celebracji sakramentalnej” (KKK 1161). Dla podkreślenia znaczenia obrazów jako znaków liturgicznych *Katechizm* cytuje wypowiedź św. Jana Damasceńskiego: „Piękno i kolor obrazów pobudzają moją modlitwę. Jest to święto dla moich oczu, podobnie jak widok natury pobudza me serce do oddawania chwały Bogu”³¹ (KKK 1162). Prze-

³⁰ *Enarratio in Psalmos* 72, 1.

³¹ *De sacris imaginibus orationes* 1, 27. PG 94, 1268 B.

znaczeniem świętych obrazów jest ich kontemplacja połączona z medytacją słowa Bożego i śpiewem hymnów liturgicznych. Należy ona do „harmonii znaków celebracji”, przyczynia się do zachowania w sercu przeżycia liturgii i wreszcie znajduje „swój wyraz w nowym życiu wiernych” (KKK 1162).

Te same znaki, symbole, słowa i czynności liturgiczne przyczyniają się do zjednoczenia wszystkich uczestników liturgii. Dlatego powinny być im dobrze znane, dokładnie i poprawnie wykonywane najpierw przez przewodniczących liturgii, a następnie przez całe zgromadzenie.

Należy troszczyć się o prawdę znaków, aby były czytelne, prawdziwe, dostosowane do mentalności uczestników. Ważna jest odpowiednia formacja wiernych i mistagogia³²

V. KOŚCIÓŁ MIEJSCEM CELEBRACJI LITURGICZNYCH

Mówiąc o miejscu celebracji liturgii, *Katechizm* najpierw podkreśla, że kult Nowego Przymierza jest kultem „w Duchu i prawdzie” (J 4, 24). Dlatego może być sprawowany wszędzie, gdyż „nie jest związany z jakimś określonym miejscem na zasadzie wyłączości” Bóg stworzył ziemię i ona cała, jako święta, powierzona jest ludziom. Zgromadzenie wiernych jako „żywych kamieni” ma na celu „budowanie duchowej świątyni” (1 P 2, 4-5). Duchową i prawdziwą Świątynią Boga i „miejscem, w którym przebywa Jego chwała” jest Chrystus (KKK 1197). Z niej wytryska źródło wody żywej. Na mocy wszczęcia w Chrystusa przez Ducha Świętego także „chrześcijanie stają się świątyniami Ducha Świętego, żywymi kamieniami, z których budowany jest Kościół” (KKK 1197; por. 2 Kor 6, 16).

Kościół jako wspólnota wierzących i podmiot celebracji gromadzi się na liturgię w miejscach do tego przeznaczonych, także zwanych kościołem. *Katechizm* zaznacza, że budowle przeznaczone dla kultu, „widzialne kościoły nie są zwyczajnymi miejscami zgromadzeń, ale oznaczają i ukazują Kościół żyjący w tym miejscu, mieszkanie Boga z ludźmi pojednanymi i zjednoczonymi w Chrystusie” (KKK 1180)³³ Kościół nazywany jest również „domem modlitwy” i „domem Bożym”, w którym nie tylko celebrowane jest liturgię, ale także przechowuje Najświętszy Sakrament oraz „czci się obecność Syna Bożego, Zbawiciela naszego” Dlatego powinien on być schludny, sposobny do

³² H. S o b e c z k o. *Zgromadzeni w imię Pana. Teologia znaku zgromadzenia liturgicznego*. Opole 1999 s. 60.

³³ S ł o t w i ń s k a. „*Katechizm Kościoła Katolickiego*” o celebracjach s. 175-176.

modlitwy (por. DK 5; KL 122-127; KPK kan. 1220 § 1), a „prawda i harmonia znaków, które go tworzą, powinny ukazywać Chrystusa, który jest obecny i działa w tym miejscu” (KKK 1181). Kościół ma również znaczenie eschatologiczne w tym sensie, że widzialna budowla jest symbolem domu Ojca, do którego zdąża cały lud Boży. Dlatego kościół „jest szeroko otwartym i gościnnym domem *wszystkich* dzieci Bożych” (KKK 1186) i jako taki stanowi również miejsce skupienia i modlitwy osobistej (por. KKK 1199). Odnośnie do wyposażenia kościoła *Katechizm* wspomina o ołtarzu (KKK 1182; 1383), tabernakulum, miejscu przechowywania świętego krzyżma oraz oleju chorych (KKK 1183), katedrze biskupa i ambonie (KKK 1184), chrzcielnicy, miejscu celebracji sakramentu pokuty i osobistej modlitwy (KKK 1185)³⁴

W związku z miejscem celebracji liturgii należy zaznaczyć, że w polskim tłumaczeniu *Katechizmu* w numerach 1185, 1186, 1198, 1199 łaciński termin *ecclesia, templum* (wł. *chiesa*) przetłumaczono przez „świątynia”. W wydaniu łacińskim i włoskim zaś zachowano obydwie terminy: *templum (tempio)* odnosi się do Chrystusa i do chrześcijan, którzy stają się świątynią (*templum*) Ducha Świętego, natomiast na określenia miejsce zgromadzeń wiernych używa się konsekwentnie terminu *ecclesia (chiesa)*. Terminologia taka jest zgodna z Kodeksem Prawa Kanonicznego, który miejsca zgromadzeń wiernych na liturgię określa jako *loca sacra* – miejsca święte (Tytuł I Części III Księgi IV – *De locis sacris* kan. 1205-1213) i zalicza do nich kościoły (*De ecclesiis* – kan. 1214-1222)³⁵, kaplice i kaplice prywatne (*De oratoriis et sacellis privatis* – kan. 1223-1229). W KPK nie występuje termin *templum* w znaczeniu miejsca celebracji liturgii.

VI. KAPŁAN CELEBRUJĄCY LITURGIĘ SAKRAMENTEM CHRYSSTUSA

Zarówno *Katechizm*, jak i inne dokumenty Kościoła często zawierają wezwania skierowane do kapłanów wypełniających funkcje związane ze święceniami (*munus sanctificandi*), aby w samym sposobie ich wykonywania wskazywali na Chrystusa, który jest głównym działającym w liturgii, w którego imieniu działają (*in persona Christi*) i którego swoją osobą reprezentują. Odnosi się to zwłaszcza do celebracji Eucharystii (KKK 1348). *Ogólne Wpro-*

³⁴ C z e r w i k. *Pojęcie liturgii* s. 30-31.

³⁵ „Ecclesiae nomine intelligitur aedes sacra divino cultui destinata, ad quam fidelibus ius est adeundi ad divinum cultum praesertim publice exercendum” (CIC kan. 1214).

wadzenie do Mszału Rzymskiego wymaga, aby kapłan w czasie celebracji Eucharystii „z godnością, ale i z pokorą służył Bogu i ludowi, a swoim zachowaniem i sposobem wypowiedania słów Bożych ukazywał wiernym żywą obecność Chrystusa” (WOMR 60). Jan Paweł II w *Pastores dabo vobis* pisze, że „prezbiterzy są w Kościele i dla Kościoła sakramentalnym uobecnieniem Jezusa Chrystusa Głowy i Pasterza, głoszą autorytatywnie Jego słowo, powtarzają Jego znaki przebaczenia i daru zbawienia, zwłaszcza w sakramencie chrztu, pokuty oraz Eucharystii, dzielą Jego pełną miłości troskę o owczarnię, którą gromadzą w jedno i prowadzą do Ojca przez Chrystusa w Duchu Świętym” (nr 15). Czy kapłani celebrujący świętą liturgię są zawsze tego świadomi i tak posługują wiernym, że ci mogą w całej ich postawie i sposobie celebracji dostrzec działającego przez nich Chrystusa?

Obecnie, gdy już od lat posługujemy się nowymi księgami liturgicznymi, duszpasterze przewodniczący celebracjom liturgicznym powinni zwrócić większą uwagę na ciągłe doskonalenie umiejętności wypełniania tej posługi, czyli wypracowanie tzw. sztuki celebracji (*ars celebrandi*)³⁶. Chodzi nie tylko o poprawną recytację i śpiew tekstów liturgicznych, ale także o umiejętność kształtowania liturgii ze względu na rodzaj, charakter i potrzeby zgromadzenia. Należy jednak zawsze zachować wierność ogólnym normom celebracji, określonym przez księgi liturgiczne, gdyż nikomu nie wolno w liturgii na własną rękę niczego ujmować, dodawać i zmieniać (por. KL 22). *Katechizm* uzasadnia to tym, że w celebracji liturgicznej ma wyrażać się wiara otrzymana od Apostołów według zasady: „Prawo modlitwy jest prawem wiary; Kościół wierzy tak, jak się modli” (KKK 1124). Dlatego „żaden obrzęd sakramentalny nie może być zmieniany ani poddawany manipulacji przez szafarza czy przez wspólnotę” (KKK 1125). Przewodniczący liturgii powinien wiedzieć, że ma duże możliwości wyboru tekstów, obrzędów i form celebracji, z których może nawet często, lecz umiejętnie i roztropnie, korzystać. Wtedy liturgia będzie bardziej żywa i będzie odpowiadała uczestnikom, których duchowe dobro jest zawsze ważniejsze niż osobiste upodobania księdza.

Szczególną uwagę należy zwrócić na liturgię niedzielną, która powinna różnić się od liturgii dnia powszedniego samą formą jej celebracji. Widoczne to będzie już w procesji na wejście z udziałem służby liturgicznej, z użyciem kadzidła i światła. W zgromadzeniu liturgicznym należy respektować podział

³⁶ Zob. P i e r s k a ł a. *Ars celebrandi w odnowionej liturgii* s. 93-110; S o b e c z k o. *Zgromadzeni w imię Pana* s. 128-143.

posług i funkcji. Nie mogą one być zbyt „zinfantyilizowane”, kiedy brak dorosłych i na każdej Mszy świętej zleca się je dzieciom lub młodzieży.

Z dokumentów Kościoła jasno wynika, że sama natura liturgii wymaga, aby jej celebrowanie było „dziełem sztuki” w najlepszym tego słowa znaczeniu, poczynając od wystroju wnętrza kościoła, prezbiterium, szat i sprzętu liturgicznego, poprzez poszczególne elementy samej liturgii (muzyka, śpiew, dykcja, postawa i sposób wykonywania gestów). Wszystko tworzy harmonijną całość – piękno liturgii, która winna być znakiem i zapowiedzią liturgii niebieskiej³⁷

VII. PRZYGOTOWANIE LITURGII, ZWŁASZCZA NIEDZIELNEJ I ŚWIĄTECZNEJ

Pierwszym warunkiem poprawnej i godnej celebrowania liturgii jest właściwa formacja liturgiczna przewodniczącego i całego zgromadzenia, a następnie wcześniejsze staranne jej przygotowanie przez tego, kto będzie przewodniczył świętej akcji oraz przez każdego z posługujących. *Katechizm* zaznacza, że całe zgromadzenie „powinno *przygotować się* na spotkanie ze swoim Panem” Spotkanie to jest wspólnym dziełem Ducha Świętego i zgromadzenia, „a szczególnie pełniących funkcje wynikające ze święceń (*ministri*)” (KKK 1098)³⁸ Przygotowanie samej celebrowania liturgicznej oraz przygotowanie się do uczestnictwa w niej tworzy odpowiednie dyspozycje wewnętrzne, od których z kolei zależy „godne celebrowanie” (KKK 1127) oraz przyjęcie „łask ofiarowanych w samej celebrowaniu oraz owoców nowego życia, jakie ma ono następnie wydać” (KKK 1098). Podobnie *Ogólne Wprowadzenie do Mszału Rzymskiego* wymaga, aby „każdą akcję liturgiczną dobrze przygotować przy zgodnym współdziałaniu wszystkich zainteresowanych, tak co do strony obrzędowej, jak i spraw duszpasterskich czy muzyki. Dokonuje się tego pod kierunkiem rektora kościoła, uwzględniając także zdanie wiernych w sprawach, które ich bezpośrednio dotyczą” (OWMR 73).

Uprzywilejowanym dniem celebrowania liturgicznych w Kościele jest niedziela jako pierwszy i najstarszy dzień świąteczny (por. KL 106; KKK 1166). W niedzielę cała wspólnota wiernych gromadzi się na Eucharystię, która stanowi „centrum tego dnia”, gdyż w niej „spotyka zmartwychwstałego Pana,

³⁷ Zob. M. S c o u a r m e c. *L'art de célébrer*. „La Maison Dieu” 1999 nr 219 s. 119-140; J. Y. H a m e l i n e. *Théâtralité de la liturgie*. Tamże s. 7-32.

³⁸ S ł o t w i ń s k a. „*Katechizm Kościoła katolickiego*” o celebrowaniach s. 189-190.

który zaprasza ich na swoją ucztę” (KKK 1166), na słuchanie słowa Bożego, wspomnianie zbawczej męki i zmartwychwstania Chrystusa oraz składanie dziękczynienia Bogu Ojcu za dzieło odkupienia (KKK 1167; por. KL 106)³⁹ Obok niedzieli jako tygodniowego święta ważną rolę w życiu wspólnot chrześcijańskich spełniają obchody liturgiczne związane z rokiem kościelnym oraz codzienna Liturgia Godzin (por. KKK 1168-1178). Liturgia Godzin, jako „publiczna modlitwa Kościoła” (KL 98), jest jakby przedłużeniem celebracji eucharystycznej, w której cały Kościół razem z Chrystusem wielbi Boga Ojca i zanoszą do Niego prośby o zbawienie całego świata (KKK 1178). Pielęgnowanie tej liturgicznej formy modlitwy jest wypełnianiem poleceń Chrystusowych i apostoelskich, aby modlić się nieustannie (por. 1 Tes 5, 17; Ef 6, 18). Dlatego nie jest to modlitwa jedynie duchownych i wspólnot zakonnych, ale całego ludu Bożego, który powinien w niej uczestniczyć w kościele przynajmniej w niedziele i święta oraz w miarę możliwości we wspólnocie rodzinnej jako Kościele domowym (KKK 1175).

Wydany w duchu *Katechizmu* List apostoelski Jana Pawła II *Dies Domini* (DD) zwraca także uwagę na duże znaczenie niedzielnej Eucharystii w budowaniu jedności wspólnoty parafialnej (DD 31-36; por. EM 16). Wierni ze względu na chrzest stanowią jedno w Chrystusie (por. Ga 3, 28), a w zgromadzeniu eucharystycznym ujawnia się najpełniej natura Kościoła, który stanowią ludzie „wszelkiego rodzaju, wieku i stanu” (EM 16). List Papieża wzywa następnie do „unikania wszystkiego, co rozbiła wspólnotę wiernych i rozprasza jej uwagę”, do włączania przybyszów (z innych regionów, turystów, wczasowiczów, obcokrajowców, emigrantów itp.) w miejscowe sprawowanie Eucharystii (DD 49).

Celebracje Mszy świętej dla oddzielnych grup Papież zaleca w dni powszednie, uzasadniając to tym, „by jedność wspólnoty parafialnej rozwijała się w dni niedzielne i świąteczne przez Eucharystię. Msze św. dla oddzielnych grup i zrzeżeń w rodzaju grup związkowych, niech się odbywają w miarę możności raczej w dni powszednie. A jeśli nie da się ich przenieść na dni w tygodniu, to trzeba się postarać o zachowanie jedności wspólnoty parafialnej poprzez włączenie oddzielnych grup w celebry parafialne” (DD 36). Niedzielna Msza święta ma być radosnym spotkaniem ze zmartwychwstałym Panem we wspólnocie Kościoła (DD 43; 44; 50). Dlatego stałym obowiązkiem duszpasterzy winna być troska o jak najlepsze przygotowanie

³⁹ Zob. Cz. Krakowiak. *Niedzielna Eucharystia w parafii*. W: *Eucharystia. Misterium – Ofiara – Kult*. Red. J. Kopeć. Lublin 1997 s. 91-106.

Mszy świętej, a następnie pobożna i staranna jej celebracja. Przypomina o tym raz jeszcze Papież w *Dies Domini*: „Msza św. niedzielna ze względu na właściwy jej charakter oraz na jej znaczenie w życiu wiernych winna być przygotowana szczególnie starannie. Kierując się w doborze form pasterską mądrością oraz obyczajami lokalnymi, zgodnymi z przepisami liturgicznymi, należy nadać celebracji charakter świąteczny, jaki winien mieć dzień upamiętniający zmartwychwstanie Pana. W tym celu trzeba starannie przygotować wspólny śpiew, ponieważ jest to szczególnie stosowny wyraz radości serca, który podkreśla uroczysty charakter zgromadzenia i sprzyja dzieleniu się jedną wiarą i miłością. Należy zatem zadbać o wysoką jakość zarówno tekstów, jak i melodii, aby pojawiające się dziś nowe i twórcze propozycje były zgodne z przepisami liturgicznymi oraz godne kościelnej tradycji, która w sferze muzyki sakralnej może się poszczycić dorobkiem o nieocenionej wartości” (DD 50).

Dokumenty Kościoła zobowiązują również duszpasterzy, aby „wyrabiali poczucie wspólnoty kościelnej” poprzez udział w niedzielnej Eucharystii w kościele parafialnym. Ma to być „udział czynny całego ludu, wyrażający się śpiewem”, dlatego „lepiej jest dawać pierwszeństwo Mszy św. śpiewanej” (EM 26). Jeśli na terenie parafii znajdują się inne kościoły lub kaplice, należy uzgodnić ich celebry „z celebrymi w kościele parafialnym, tak by stanowiły pomoc w akcji duszpasterskiej. Byłoby nawet lepiej, ażeby małe wspólnoty zakonne czy kleryckie oraz inne tego rodzaju, zwłaszcza te, które pracują w parafii, uczestniczyły w te dni we Mszy w kościele parafialnym” (DD 36).

*

Celebracja liturgii w duchu *Katechizmu* oraz całego Magisterium Kościoła jest wielką szansą ożywienia życia religijnego wspólnot parafialnych i ruchów kościelnych oraz kształtowania i pogłębiania osobistej pobożności wiernych. Problemem pozostaje jednak to, że z tych możliwości, jakie daje odnowiona po Vaticanum II liturgia, nie wszyscy duszpasterze korzystają. O liturgii w wielu parafiach można w dalszym ciągu mówić, że jest „odprawiana”, a nie celebrowana. Wydaje się, że również duża część wiernych świeckich nie ma świadomości, że są prawdziwym podmiotem celebracji liturgicznej oraz że z liturgii powinni czerpać ducha prawdziwie chrześcijańskiego.

Dlatego Kościół w Polsce powinien odnieść do siebie pytanie postawione przez Ojca świętego Jana Pawła II w Liście apostolskim *Tertio millennio adveniente*, a dotyczące wprowadzenia w życie uchwał Vaticanum II: „W ja-

kiej mierze słowo Boże stało się, w pełniejszy sposób, duszą teologii i natchnieniem całego chrześcijańskiego życia, jak tego żądała Konstytucja *Dei verbum*? Czy liturgia jest przeżywana jako «źródło i szczyt» życia Kościoła, zgodnie z nauczaniem Konstytucji *Sacrosanctum Concilium*?” (TMA 36; por. 18-21). Zróbmy więc rachunek sumienia z tego, jak celebруем liturgię w naszych seminariach duchownych, katedrach i wspólnotach parafialnych oraz jakie miejsce zajmuje ona w życiu i posłudze kapłanów (biskupów i prezbiterów!) oraz całego ludu Bożego.

W naszej refleksji o celebracji liturgii odwołajmy się jeszcze do słów Jana Pawła II z jego listu *O tajemnicy i kulcie Eucharystii* z 1980 r.: „Zachodzi bowiem niesłychanie ścisły, organiczny związek pomiędzy odnową liturgii a odnową całego życia Kościoła. Kościół nie tylko działa, ale wyraża się w liturgii, żyje liturgią i z liturgii czerpie siły do życia. I dlatego też odnowa liturgiczna przeprowadzona prawidłowo w duchu Vaticanum II jest poniekąd miarą i warunkiem wprowadzenia w życie nauki tego Soboru...” (nr 13).

BIBLIOGRAFIA

- B a u m g a r t n e r J.: De arte celebrandi. Anmerkungen zur prieterrlichen Zelebration. „Heiliger Dienst” 36:1982 s. 1-11.
- B o u r g e o i s D.: Duszpasterstwo Kościoła. Poznań 2002.
- C i c h y S.: Zgromadzenie liturgiczne podstawowym znakiem odnowionej liturgii. „Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne” 11:1978 s. 43-52.
- C z e r w i k S.: Obecność i działanie Ducha Świętego w liturgii. „Anamnesis” 4:1997/1998 nr 12 s. 21-24.
- Prezbiter przewodniczący sprawowaniu liturgii – sakramentem Chrystusa w Duchu Świętym i w Kościele. „Ruch Biblijny i Liturgiczny” 42:1989 s. 179-187.
- D e C l e r c k P.: Zrozumieć liturgię. Kielce 1997.
- H a h n e W.: De arte celebrandi oder: von der Kunst, Gottesdienst zu feiern. Entwurf einer Fundamentalliturgik. Freiburg im Br. 1989.
- K a m i ń s k i R.: Parafia w nauczaniu Kościoła posoborowego. „Roczniki Teologiczne” 50:2003 z. 6 s. 5-18.
- K o p e ć J. J.: Liturgia szkołą formacji chrześcijańskiej. „Liturgia Sacra” 1:1995 nr 1 -2 s. 19-23.
- Rola liturgii w budowaniu wspólnoty kościelnej. „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 32:1985 z. 6 s. 99-103.
- Formacja liturgiczna czyli mistagogia w liturgii. „Liturgia Sacra” 2:1996 nr 3-4 s. 23-38.
- K r a k o w i a k Cz.: Teologiczne i normatywne zasady współpracy świeckich ministerialnej posłudze prezbiterów. „Roczniki Teologiczne” 47:2000 z. 8 s. 35-76.
- Posługi i funkcje liturgiczne: teoria i praktyka. W: W trosce o Kościół. Red. A. Jarząbek. Lublin 2000 s. 193-203.

- Kapłan reprezentuje czyli uobecnia Chrystusa Głowę Kościoła. W: *Ante Deum stantes*. Red. S. Koperek. Kraków 2002 s. 301-316.
- Parafia ośrodkiem życia liturgicznego. „Roczniki Teologiczne” 49:2002 z. 6 s. 53-77.
- L e n g e l i n g J.: Wort, Bild, Symbol in der Liturgie. „Liturgisches Jahrbuch” 30:1980 s. 230-242.
- M a t w i e j u k K.: Pastoralna troska II Polskiego Synodu Plenarnego o sprawowanie sakramentów. „Roczniki Teologiczne” 50:2003 z. 6 s. 205-229.
- N a d o l s k i B.: Msza św. Poznań 2003.
- R a t z i n g e r J.: Duch liturgii. Poznań 2002.
- S y c z e w s k i T.: Formacja liturgiczna alumnów kapłanów w posoborowych dokumentach Kościoła. „Liturgia Sacra” 9:2003 nr 1 s. 49-60.

LA CELEBRAZIONE DELLA LITURGIA
SECONDO LO SPIRITO DEL NUOVO *CATECHISMO DELLA CHIESA CATTOLICA*

S o m m a r i o

Sottolineando che l'oggetto della celebrazione della liturgia della Chiesa è sempre il Mistero Pasquale di Cristo, l'autore ha spiegato anche il senso del termine «celebrazione» ed il ruolo del celebrante nello svolgimento della liturgia. Ha affermato che la liturgia è celebrata mediante i segni, parole e funzioni celebrative, che il suo luogo proprio è la Chiesa e che il sacerdote celebrante costituisce il sacramento ed «icona» di Cristo. Nella conclusione del suo articolo l'autore ha accentuato la necessità di buona preparazione di ogni celebrazione liturgica.

Słowa kluczowe: celebrazione, misterium paschalne, celebrans, podmiot liturgii, znaki święte, miejsce celebracji, świętowanie niedzieli, celebrazione sakramentów.

Parole chiavi: celebrazione, mistero pasquale, sacerdote celebrante, oggetto della liturgia, segni santi, luogo della celebrazione, celebrazione della domenica, celebrazione dei sacramenti.

Key words: celebration, paschal mystery, celebrant, subject of liturgy, holy signs, place of celebration, celebration of Sunday, celebration of sacraments.